

Юрій Шемшученко

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ОСЕРЕДОК В ІНСТИТУТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ

Право і політика є двома найважливішими регуляторами суспільних відносин, відтак політологія і юриспруденція мають багато спільних об'єктів для дослідження. Закономірно, що в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України після здобуття Україною незалежності поряд з основними галузями права було започатковано ґрунтовні дослідження політичного життя суспільства за допомогою поширених у світі методологічних підходів. Політична наука в Інституті активно розвивається завдяки Спеціалізованій вченій раді по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) політичних наук, Відділу правових проблем політології та Центру енциклопедичних юридичних досліджень.

Саме на базі Інституту в березні 1991 року було утворено Українську асоціацію політологів (тепер Асоціація політичних наук України), яку в період її становлення було довірено очолювати мені, а в подальшому більше десяти років її очолював ветеран Інституту, професор В. Д. Бабкін. Як добровільна громадська організація асоціація в період становлення в Україні політичної науки послугувала своєрідним об'єднавчим центром для науковців, викладачів навчальних закладів, працівників органів державної влади та управління. УАП значною мірою посприяла всебічному розвитку політичної науки і освіти в Україні, підготовці наукових кадрів, відіграла значну роль у здійсненні експертної оцінки нормативних рішень державних органів, а також у налагодженні зв'язків і обміну досвідом з політологічними центрами зарубіжних країн та міжнародними організаціями. У 1991 році асоціація була вперше представлена делегацією від України на XX Всесвітньому конгресі політичних наук в Аргентині. За підтримки УАП в Україні було створено цілий ряд політологічних наукових установ, у тому числі Українську академію політичних наук, політологічні відділення і відповідні кафедри вищих навчальних закладів, а також цілий ряд вчених рад по захисту дисертаційних робіт.

У травні 1990 року в Інституті було створено Спеціалізовану вчену раду по захисту докторських дисертацій з політичних наук. Вона стала першою спеціалізованою установою в Україні, яка з 1992 року започаткувала процес підготовки вітчизняних фахівців з політології. Від початку свого заснування і до травня 1995 р. вона була єдиною в Україні спеціалізованою вченою радою по захисту докторських дисертацій. Серед фундаторів ради були: О. М. Мироненко, Ю. І. Римаренко, В. Д. Бабкін, Ф. М. Рудич, М. І. Михальченко, М. М. Мокляк. Більше десяти років раду очолював суддя Конституційного Суду України О. М. Мироненко. На сьогодні її очолює заступник директора Інституту, доктор політичних наук, професор В. П. Горбатенко. Спеціалізована вчена рада проводить захисти за спеціальностями: 23.00.02 — політичні інститути та процеси; 23.00.03 — політична культура та ідеологія; 23.00.05 — етнополітологія та етнодержавознавство.

Протягом 1992–2008 рр. рада провела близько 150 засідань і дала путівку в життя багатьом кращим представникам національної когорти докторів і кандидатів політичних наук. Серед них провідні вчені-політологи О. В. Бабкіна, В. М. Якушик, Г. П. Щедрова, І. М. Варзар, С. М. Наумкіна, В. П. Горбатенко, А. О. Сіленко, В. О. Ігнатов, О. В. Картунов, А. А. Коваленко, Г. М. Перепелиця, Л. Є. Шкляр, В. М. Бебик, В. Ф. Смолянук, І. Г. Оніщенко, І. О. Кресіна, В. О. Корнієнко, О. В. Антонюк, І. А. Побочий, О. О. Долженков, А. І. Кіссе, В. І. Бортніков, О. М. Кіндратець, Л. О. Лойко та ін. Важливим результатом діяльності ради є те, що в ній захищають наукові ступені політологи з усієї України. Таким чином рада, як одна з провідних

у державі з підготовки політологів, сприяла і сприяє становленню та розвитку наукових шкіл Києва, Полтави, Луцька, Вінниці, Запоріжжя, Одеси, Дніпропетровська, Харкова, Івано-Франківська, Луганська та ін.

Наприкінці 2002 року в Інституті було створено відділ правових проблем політології, який дотепер ефективно функціонує. До складу невеликого, але професійного колективу відділу входять 3 доктори політичних наук — І. О. Кресіна (завідувач відділу), А. А. Коваленко, Л. І. Лойко та 5 кандидатів політичних наук — Д. І. Грицяк, О. В. Кукуруз, О. М. Стойко, М. Д. Ходаківський, В. А. Явір.

Особливістю наукових досліджень відділу є те, що питання політології розглядаються крізь призму права. Науковці відділу активно досліджують актуальні для України питання: динаміку виборчого процесу та вдосконалення виборчого законодавства; проблеми реформування політичної системи; активність громадян у політичних процесах; роль держави у формуванні громадянського суспільства; політичні і правові аспекти суспільної трансформації та державного управління в сучасних умовах; взаємовідносини між державною владою, її інститутами і громадянами, структурами громадянського суспільства; демократизацію державного управління як важливу умову ефективності демократичної трансформації суспільства; політико-правові засади діяльності органів виконавчої влади; роль правової системи у забезпеченні стабільності суспільного життя; роль інституту президента у пострадянських країнах; особливості становлення і розвитку громадянського суспільства в різні епохи та у різних країнах; основні закономірності й тенденції інституціоналізації політичної демократії в Україні; діяльність основних інститутів громадянського суспільства: політичних партій, місцевого самоврядування, неурядових організацій; функціонування органів місцевого самоврядування; політико-правові проблеми адміністративно-територіальної реформи в Україні; правові форми і механізми політичної відповідальності глави держави, депутатів парламенту, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Науковці відділу беруть участь у підготовці експертних доповідей глави держави, висновків щодо окремих законопроектів. Хорошою традицією стала взаємодія органів державної влади і політологів відділу Інституту. Виконання досліджень актуальних проблем політико-правового розвитку України супроводжується надсиланням наукових записок до відповідних органів державної влади.

Від середини 90-х років в Інституті здійснюються комплексні фундаментальні дослідження. У 1996 році був створений Центр організаційного та науково-методичного забезпечення підготовки «Юридичної енциклопедії» (в шести томах). Проект був успішно реалізовано, енциклопедія стала унікальним виданням, першим не лише в Україні, а й на пострадянському просторі. Видання включає поняття і категорії всіх галузей та інститутів права, розкриває положення Конституції України як основного політико-правового документа держави. Значна кількість статей стосується розкриття змісту політико-правової реформи, трансформації державно-правових інститутів і процесів, організації та правових засад ринкової економіки. Енциклопедія дає уявлення про політико-правовий устрій більшості країн світу.

У процесі підготовки «Юридичної енциклопедії» Центр з допоміжної структури поступово перетворився на науково-дослідну. У 2002 році його було перейменовано на «Центр енциклопедичних юридичних видань», а з 2007 року за ним утвердилась назва «Центр енциклопедичних юридичних досліджень». За участю науковців Центру було видано перше в Україні фундаментальне енциклопедичне видання в галузі політичної науки і освіти — «Політологічний енциклопедичний словник» (1997 р., 2004 р.), підготована тематична енциклопедія «Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри» (1998 р.). Поряд із вищезазначеним у Центрі реалізуються науково-дослідні теми, результатом яких є фундаментальні колективні монографії за редакцією доктора політичних наук, професора В. П. Горбатенка — «Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми» (2005 р.), «Інноваційний розвиток України: політико-правові аспекти» (2006 р.)

та наукові записки — «Засоби подолання кризових явищ у системі державного управління: світовий досвід і Україна» (2010 р.), «Політико-правові стандарти ЄС і напрями вдосконалення моделі модернізації сучасної України» (2011 р.).

В Інституті діють аспірантура і докторантура з політичних наук. Науковці відділу правових проблем політології та Центру енциклопедичних юридичних досліджень активно продукують нові ідеї, важливі як для подальшого розвитку політичної науки, так і для забезпечення ефективної діяльності органів державної влади. До політологічних досліджень часто долучаються інші співробітники Інституту, юристи за фахом. Поєднання юридичного і політологічного підходів якісно відрізняє дослідження політологічного осередку Інституту від праць науковців інших закладів. Міждисциплінарний підхід значно посилює цінність практичних рекомендацій політологів Інституту.